

TA'LIMDA O'Z-O'ZINI BAHOLASH VA O'ZARO BAHOLASH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISHNING USULLARI VA AFZALLIKLARI

Ergashev Bobomurod Eshbo'ri o'g'li

Termiz Davlat Pedagogika Instituti

Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq

ta'limi yo'nalishi 3-kurs talabasi

+998 951520601

Annotatsiya: Ta'limda o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash jarayonlarini raqamlashtirishning usullari va afzalliklariga bag'ishlangan. Unda raqamli platformalar, mobil ilovalar va maxsus dasturiy ta'minotlardan foydalanish orqali o'quvchilarning o'z o'rganish natijalarini mustaqil tahlil qilishi va bir-birini baholashi uchun sharoit yaratish yo'llari ko'rib chiqiladi. Raqamli vositalarning bu jarayonlarni yanada shaffof, ob'yektiv va samarali qilishdagi o'rni tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: O'z-o'zini baholash, o'zaro baholash, raqamlashtirish, ta'lim texnologiyalari, onlayn platformalar, ko'nikmalar rivoji, fikr-mulohaza, tanqidiy fikrlash, baholash jarayoni, elektron portfoliyolar, raqamli baholash, avtomatlashtirilgan baholash, talabalar markazidagi ta'lim, refleksiya, ko'nikmalarni shakllantirish, o'quvchilar javobgarligi, interfaol ta'lim, samaradorlik

Bugungi tez o'zgaruvchan ta'lim muhitida o'quvchilarni faqatgina bilimlarni o'zlashtirib olishga emas, balki ularni mustaqil o'rganish, tahlil qilish va o'z bilimlarini baholash ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. An'anaviy baholash usullari asosan o'qituvchining yakka tartibdagi bahosiga asoslanar ekan, o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash zamonaviy pedagogik yondashuvlarning ajralmas qismiga aylandi. Ushbu yondashuvlar nafaqat o'quvchilarning o'zlashtirishini chuqurlashtiradi, balki ularni o'z o'quv jarayoni uchun javobgarlikni his qilishga undaydi. Biroq, an'anaviy formatda amalga oshiriladigan bunday baholash usullari ko'pincha vaqt talab qiladi va shaffoflik masalasida kamchiliklarga ega bo'lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, ta'lim jarayonlarini raqamlashtirish o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash tizimlarini yangi bosqichga olib chiqish uchun ulkan imkoniyatlar yaratadi. Raqamli vositalar ushbu jarayonlarni avtomatlashtirish, tezkor fikr-mulohazalar olish va ma'lumotlarni tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa o'qituvchilar uchun ham, o'quvchilar uchun ham baholash jarayonini yanada qulay, ob'yektiv va samarali qiladi

Ta'lim jarayonining uzluksiz rivojlanib borishi va raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi natijasida baholash tizimida ham yangicha yondashuvlar paydo

bo'ldi. Avvallari o'quvchilarni baholash faqat o'qituvchi tomonidan amalga oshirilgan bo'lsa, hozirda o'quvchilar o'z-o'zini va bir-birlarini baholash imkoniyatiga ega bo'lib bormoqda. Bunday baholash shakllari o'quvchilarning faolligini oshiradi, mustaqil fikrlash, o'z ustida ishlash, tahlil qilish va adolatli qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Raqamli texnologiyalar bu jarayonlarni yanada qulay, tezkor va samarali qilish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. O'z-o'zini baholash o'quvchining o'z faoliyatiga tanqidiy nazar bilan qarashi, o'z natijalarini tahlil qilib, o'rganilgan mavzular bo'yicha o'z bilim darajasini baholashi demakdir. Bu usul o'quvchini faqat natijaga emas, balki o'qish jarayonining o'ziga e'tibor qaratishga undaydi. O'quvchi o'z kuchli va zaif tomonlarini tahlil qiladi, kamchiliklarini bartaraf etish yo'llarini izlaydi. Natijada u o'z ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. O'zaro baholash esa o'quvchilarni bir-birining ishlarini tahlil qilishga, konstruktiv fikr-mulohaza bildirishga o'rgatadi. Bu jarayon nafaqat bilimni mustahkamlash, balki hamkorlik, muloqot, empatiya va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Raqamli vositalar o'z-o'zini va o'zaro baholash jarayonlarini tubdan o'zgartirib yubordi. Hozirda turli onlayn platformalar bu jarayonlarni avtomatlashtirish imkonini beradi. Masalan, Google Forms, Microsoft Forms, Quizizz, Kahoot kabi tizimlar yordamida o'quvchilar o'z bilimlarini test shaklida baholashlari, natijalar esa avtomatik tarzda tahlil qilinishi mumkin. Bu o'qituvchilarga vaqt tejallishini, o'quvchilarga esa o'z natijalarini tezda bilish imkoniyatini beradi. Shuningdek, Moodle, Edmodo, Canvas kabi ta'lim platformalari o'zaro baholash jarayonini tashkil etish uchun qulay muhit yaratadi. Ular orqali talabalar topshiriqlarni yuboradi, bir-birining ishlarini ko'rib chiqadi, baho beradi va izohlar qoldiradi. Bu jarayon shaffoflik va adolat prinsiplarini mustahkamlaydi. Raqamli portfoliolar ham baholashning samarali vositasiga aylanib bormoqda. Talabalar o'z ishlarini elektron portfolioga joylashtiradi, bu orqali o'qituvchi yoki tengdoshlar ularning yutuqlari, loyihalari va rivojlanish bosqichlarini kuzatish imkoniga ega bo'ladi. Bunday yondashuv o'quvchilarning o'z ta'lim faoliyatiga mas'uliyat bilan yondashishiga yordam beradi. Bundan tashqari, ClassDojo, Socrative, Seesaw kabi mobil ilovalar yordamida o'quvchilar real vaqt rejimida baholanadi, faol ishtiroki va o'zaro muloqoti kuzatilib boriladi. Sun'iy intellekt texnologiyalari ham bu jarayonda o'z o'rnini topmoqda. AI yordamida yozma ishlarni avtomatik tahlil qilish, grammatik xatolarni aniqlash, fikr-mulohazalar yaratish, hatto o'quvchining o'sish dinamikasini monitoring qilish mumkin. Bu o'qituvchining ishini yengillashtirib, baholashda inson omilining subyektiv ta'sirini kamaytiradi. Natijada baholash yanada obyektiv, shaffof va samarali bo'ladi. Raqamlashtirishning asosiy afzalliklaridan biri — bu tezkorlikdir. O'quvchilar topshiriqlarni elektron shaklda topshiradi, tizim esa natijalarni avtomatik tahlil qiladi. Bu o'qituvchining yukini kamaytiradi va vaqtni tejaydi. Shuningdek, raqamli tizimlarda barcha baholash mezonlari oldindan belgilanadi, bu esa baholashda adolat

va shaffoflikni ta'minlaydi. Baholash jarayonining raqamli shaklda olib borilishi o'quvchilarga istalgan joydan, masofadan turib ishtirok etish imkoniyatini beradi. Bu ayniqsa masofaviy ta'lim, onlayn kurslar va gibrid o'qitish tizimlarida katta ahamiyat kasb etadi.

Raqamli baholash vositalari har bir o'quvchining rivojlanish dinamikasini kuzatib borish, individual yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi. Tizim o'quvchining kuchli va sust tomonlarini avtomatik tahlil qilib, unga shaxsiylashtirilgan tavsiyalarni bera oladi. Bundan tashqari, raqamli baholash tizimlari statistik ma'lumotlar va grafik tahlillarni yaratib, o'qituvchiga umumiy natijalarni chuqurroq o'rganish imkonini beradi. O'quvchilar ham o'z o'sish sur'atlarini ko'rib, o'z ustida ishlashga rag'batlanadi. Biroq raqamlashtirish jarayonida ayrim cheklovlar ham mavjud. Raqamli savodxonlik past bo'lgan o'quvchilar yoki o'qituvchilar uchun bunday tizimlardan foydalanish qiyinchilik tug'diradi. Internet sifati yoki texnik nosozliklar baholash jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuningdek, o'zaro baholashda subyektivlik ehtimoli ham mavjud, ya'ni ayrim talabalar do'stlik yoki raqobat omiliga ko'ra baho berishi mumkin. Shu sababli, baholash mezonlarini aniq belgilash va tizimni to'g'ri yo'lga qo'yish zarur. Umuman olganda, ta'limda o'z-o'zini va o'zaro baholash jarayonlarini raqamlashtirish — bu zamonaviy ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu nafaqat o'quvchilarning bilimini baholashga xizmat qiladi, balki ularning mas'uliyat hissini, tanqidiy fikrlash qobiliyatini va hamkorlikda ishlash madaniyatini shakllantiradi. Raqamli texnologiyalar yordamida tashkil etilgan baholash tizimi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotni kuchaytiradi, o'qituvchiga tahliliy ma'lumotlar asosida qaror qabul qilish imkonini beradi. Kelajakda bu tizimlar sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (big data) va adaptiv ta'lim modellariga asoslanib, o'quvchilarning individual xususiyatlariga moslashtirilgan baholash tizimini yaratishga xizmat qiladi. Natijada raqamlashtirilgan baholash tizimi ta'lim sifatini oshirish, o'quv jarayonining samaradorligini kuchaytirish va o'quvchilarda mustaqil o'rganish madaniyatini shakllantirish yo'lida muhim omilga aylanmoqda.

Xulosa

Zamonaviy ta'lim tizimi inson kapitalini shakllantirish, raqamli tafakkurga ega, mustaqil fikrlaydigan shaxslarni tarbiyalashni maqsad qilib olgan bir davrda o'z-o'zini va o'zaro baholash jarayonlarini raqamlashtirish — bu jarayonning ajralmas qismiga aylanmoqda. Raqamli texnologiyalar yordamida baholash endi faqat natijani o'lchash vositasi emas, balki o'quvchining o'z o'qish faoliyatini anglash, tahlil qilish va o'zini rivojlantirish uchun muhim refleksiv mexanizmga aylanmoqda. O'z-o'zini baholash o'quvchida o'z bilim darajasini anglash, o'z kamchiliklarini tan olish, ularni bartaraf etish yo'lida mustaqil izlanish olib borish kabi muhim kompetensiyalarni

shakllantiradi. O'zaro baholash esa talabalarda ijtimoiy hamkorlik, tanqidiy va konstruktiv fikrlash, empatiya va muloqot madaniyatini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduqodirov A.A., Raxmonov A.S. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2021.
2. Qodirova N., Rasulova D. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: “Ilm Ziyo” nashriyoti, 2020.
3. Jo'rayev R.X. Zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalarni qo'llash asoslari. – Toshkent: “Oliy ta'lim nashriyoti”, 2022.
4. Hasanov B. Baholash tizimida innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: “Talqin nashriyoti”, 2021.
5. Rashidovna, XM (2022). Yangi O'zbekiston dunyo nigohida: faol tashqi siyosat va ijtimoiy-iqtisodiy hamkorlik borasidagi yutuqlar. *Integratsiyalashgan ta'lim bo'yicha xalqaro jurnal* , 5 (6), 423-427.